

УДК 37.376:56
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.51.131-134

Синякова Віра Богданівна
кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут психології імені Г.С.Костюка
Національна Академія педагогічних наук України, м.Київ, Україна
vsinyakova@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-9750-6942>

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ ПЕРЕМІЩЕНИХ НА ТЕРИТОРІЮ ШВЕЙЦАРСЬКОЇ КОНФЕДЕРАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Анотація. В Україні вирує страшна війна, яка стала наслідком російської агресії щодо Української незалежної держави. Мільйони людей перебувають під загрозою. Сім'ї та діти переміщуються усередині країни та за її межі. Ситуація переміщення є надзвичайно складною і за сприятливих умов, а під час воєнного стану особливості її перебігу ускладнюються воєнними діями, що призводить до надмірної психологічної травматизації переміщених осіб. Дружні Європейські країни виявляють солідарність і приймають біженців. Швейцарія в межах її адміністративних рішень та бажанням цивільного населення також створює безпечні умови перебування громадян України на своїй території під час бойових дій на українській землі. Особливою категорією громадян України, що мають безумовну потребу безпечних умов є українські прийомні сім'ї, оскільки саме вони є надзвичайно вразливими в умовах війни, що обумовлюється ймовірністю знов втрати родину. Метою статті є дослідити особливості життєдіяльності українських прийомних сімей переміщених до Швейцарської конфедерації під час війни в Україні. Для досягнення мети були використані такі методи дослідження: на першому етапі нами здійснено теоретичний аналіз, зокрема, аналіз нормативно – правових та адміністративних положень Швейцарської конфедерації щодо осіб, які потребують захисту під час бойових дій і рідній країні та семантичний аналіз понять з виявленням стандартів супроводу українських прийомних сімей. В статті доведено, що повноцінна життєдіяльність українських прийомних родин на території Швейцарської конфедерації базуються на міжнародних та територіальних законодавчих нормах та забезпечується через такі складові: сприятливі побутові умови, належний рівень матеріального забезпечення, достатній освітній рівень, медичний, соціальний та психологічний супровід.

Ключові слова: прийомна сім'я, загальні стандарти соціального захисту, соціальний супровід, психологічний супровід, медичний супровід.

Вступ. За два місяці війни в Україні 7,7 мільйонів людей стали вимушеними переселенцями, понад 5,5 мільйона людей перетнули міжнародні кордони, серед них майже дві третини всіх дітей України [3]. Сотні дітей було вбито та ще більше поранено.

Хоча Уряд України та гуманітарні партнери працюють над захистом найбільш вразливих дітей, потреби залишаються величезними. До війни в Україні була найбільша кількість дітей в інституціях в Європі – понад 90 000 дітей, які жили в спеціальних закладах, дитячих будинках, інтернатах та інших установах. Майже половина з них – це діти з інвалідністю.

Вплив війни на цих дітей був особливо руйнівним. Десятки тисяч дітей, які жили в установах або в названих родин, повернули в сім'ї, багатьох поспіхом одразу після початку війни. Багато хто з них не отримав необхідної турботи та захисту, особливо діти з інвалідністю. Саме тому асоціація тіпіті (Verein tipiti) за підтримки SOS Children's Villages Switzerland евакуювала 40 прийомних дітей та їх прийомних батьків з України та розмістила їх у безпечному місті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами український прийомних сімей в Швейцарії опікується Рольф Відмер, в минулому голова Міжнародної соціальної служби Швейцарії, який працював в Україні, консультуючи з питань створення малих групових будинків. У подальшому ця форма життєлаштування дітей позбавлених батьківського піклування була продовжена в Україні. Він зазначає, що в Україні до початку війни нараховувалось близько 100 000 дітей, які були позбавлені батьківського піклування. Воєнні дії в Україні призвели до значного збільшення їх чисельності, є ті, хто став напів- або повними сиротами внаслідок війни, а також діти та

молодь, які розлучились зі своїми батьками.

Метою статті є дослідити особливості функціонування українських прийомних сімей переміщених на територію Швейцарської конфедерації під час війни в Україні.

Методи дослідження: на першому етапі нами здійснено теоретичний аналіз, зокрема, аналіз нормативно – правових та адміністративних положень Швейцарської конфедерації щодо осіб, які потребують захисту під час бойових дій і рідній країні та семантичний аналіз понять з виявленням компонентної структури супроводу життєдіяльності українських прийомних родин на території Швейцарської конфедерації.

Виклад основного матеріалу. Переміщення прийомних сімей з України до іншої країни під час війни регулюється Гаазькою конвенцією про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 року [5]. Відповідно до статті 1 Конвенції її цілями є:

- визначити державу, органи якої мають юрисдикцію вживати заходів, спрямованих на захист особи чи майна дитини;
- визначити, яке право має застосовуватися такими органами при здійсненні їхньої юрисдикції;
- визначити право, що застосовується до батьківської відповідальності;
- забезпечити визнання та виконання таких заходів захисту в усіх Договірних Державах;
- запровадити таке співробітництво між органами Договірних Держав, яке може бути необхідним для досягнення цілей цієї Конвенції.

Для цілей цієї Конвенції термін «батьківська відповідальність» включає повноваження, що ви-

пливають з батьківських чи будь-яких аналогічних відносин, які визначають права, обов'язки та представництво стосовно особи чи майна дитини батьків, опікунів або інших законних представників.

Конвенція *відповідно до статті 3 застосовується до:* набуття, здійснення, припинення чи обмеження батьківської відповідальності, а також її делегування; прав опіки, у тому числі права стосовно піклування про особу дитини та, зокрема, право визначати місце проживання дитини, а також права на спілкування, у тому числі право брати дитину на обмежений період у місце інше, ніж звичайне місце проживання дитини; опіки та піклування; призначення та функцій будь-якої особи чи органу, які відповідають за особу чи майно дитини та які представляють дитину або допомагають їй; влаштування дитини в прийомну сім'ю або в установи опіки і піклування; нагляду з боку державного органу за піклуванням за дитиною будь-якою особою, яка несе відповідальність за дитину; управління, збереження або розпорядження майном дитини.

Державою-учасницею Конвенції є і Швейцарська конфедерація. Організація SODK та KOKES у консультаціях з SEM, FOJ та Посольством України розробили *загальні стандарти* щодо захисту дітей, а також інформацію про порядок прийому, юридичне представництво, влаштування та догляд за українськими дітьми, які потребують захисту у Швейцарії [1]. Ключовими положеннями вищезазначеного процесу є:

- Федеральна рада активувала статус захисту «S». Це дає можливість швидкого отримання українськими дітьми необхідної соціальної та медичної допомоги та шкільних освітніх послуг Термін дії обмежений одним роком і може бути продовжений. Конфедерація створює сприятливі умови для повернення зацікавлених осіб (cf. art. 67 LAsi).

- З метою запобігання насильства над дітьми та піклування про організовано необхідну ефективну співпрацю між національними, кантональними та комунальними суб'єктами (SEM, VAZ, кантональні органи з питань притулку та міграції тощо), органами, що здійснюють захист дітей за цивільним законодавством (органи опіки та піклування, опікуни, органи нагляду за прийомними дітьми) та іншими установами (органами соціального захисту населення, школами, медичними/психологічними службами тощо).

- Пріоритетними стандартами у роботі з дітьми, які потребують захисту визначено:

- Пріоритетність інтересів дитини у всіх рішеннях, що її стосуються;

- Необхідність врахування специфічних потреб (у захисті) дітей та підлітків.

- Взаємодія з особами, які здійснюють догляд за дітьми та прийомними родинами;

- Залучення дітей та підлітків до прийняття рішень відповідно до їх віку, врахування їх занепокоєнь та побажань;

- Перевага правових норм прийомних батьків (Швейцарські заходи захисту є допоміжними).

В надзвичайно складних умовах сьогодення питаннями підтримки українських прийомних сімей благодійні організації та соціальні служби країн перебування. Дієву підтримку українським прийомним родинам на території Швейцарської конфедерації надають асоціація «Тіпіті» (Verein tipiti) і «Дитячі села SOS» (SOS Children's Villages). Організації впродовж багатьох років прагнуть допомагати дітям, які ростуть без батьків або у важких життєвих обставинах. Дитячі села SOS (SOS Children's Villages) створили дітям, що залишилися без батьківського піклування

дім у понад 135 країнах і захищають вразливих дітей від втрати сім'ї. З 1976 року асоціація «Тіпіті» пропонує підтримку дітям і молодим людям з особливими потребами, створює сімейні пропозиції для дітей і молодих людей, які не можуть жити зі своїми рідними сім'ями, і підтримує молодих людей у децентралізованих організованих невеликих групах або індивідуально супроводжуваних формах проживання [4].

Члени асоціації «Тіпіті» (Verein tipiti) за підтримки SOS Children's Villages Switzerland займаються питаннями евакуації прийомних сімей та розміщенням їх в безпечному місці. Сім прийомних сімей з Маріуполя, Полтави та Херсона було евакуйовано з місць бойових дій та переміщено до Рехетобеля автобусом 24 березня: 63 особи, 17 дорослих із шістьма власними дітьми та 40 прийомних дітей (вік дітей від 4 місяців до 18 років) [2].

На сьогодні українські прийомні сім'ї розміщені в колишньому будинку для літніх людей та людей похилого віку в Рехетобелі (AR).

Будинок «Об дем Хольц» надано в тимчасове користування для українських прийомних сімей. Муніципалітет Рехетобеля за сприяння місцевого бізнесу за короткий час провів реконструкцію будинку за урахуванням потреб сімей. Фінансування проекту підтримки українських прийомних сімей здійснює організація «Дитячі села SOS» (SOS Children's Villages Switzerland), яка виділила 300 000 швейцарських франків на щоденну підтримку українських прийомних сімей (факультативні заходи, допомога перекладачів і психологічна підтримка), допомагаючи таким чином максимально швидко інтегрувати травмовані сім'ї [6].

Керівник проекту Рольф Відмер зазначає, що до кожної української прийомної сім'ї прикріплено педагога-вихователя, який допомагає батькам у вирішенні повсякденних завдань пов'язаних з процесом соціалізації дітей. Діти та молодь відвідують школу. Шкільна програма включає вивчення української, англійської, німецької мови, математики та культури Швейцарії. Освітня програма має на меті формування базових навичок спілкування дітей, з метою їх подальшої освіти на території країни. Освітня система Швейцарської конфедерації базується на володінні трьома мовами: англійська, німецька, французька для здобуття вищої освіти, та двома мовами для здобуття профільної освіти. Діти та батьки мають можливість звернутись за психологічною підтримкою на рідній мові.

Разом із прийомними батьками команда фахівців «Тіпіті» прагне створити умови повноцінної життєдіяльності всім членам українських прийомних сімей.

Соціально-психологічний супровід ґрунтується на основних етичних принципах «Тіпіті» та наступних чотирьох основних цінностях:

- *орієнтація на рішення:* розкриття навичок і ресурсів молодих людей.

- *орієнтація на стосунки:* особливо молоді люди, яким довелося покинути свою референтну мережу і звичне середовище, потребують постійних і надійних стосунків для розвитку своєї особистості, а також зразків для наслідування, які вони можуть використовувати як орієнтир.

- *орієнтація на досвід:* знайомство з новим середовищем, розвиток навичок і пошук нових інтересів.

- *стійкість:* розвиток здатності (повторно) знаходити внутрішній баланс і підтримувати його [4].

Ґрунтуючись на європейському проекті

Quality4Children, компанія «Тіпіті» визначила п'ять власних принципів – «Самозобов'язання компанії Тіпіті» у роботі з українськими прийомними сім'ям [1]:

1. Надійні відносини з дітьми та молоддю, як основа роботи.

2. Захист і безпека в будь-якій ситуації, як гарантія співпраці.

3. Створення стійкої соціальної мережі, як спосіб підтримки дітей та молоді з прийомних сімей.

4. Повноцінне, самостійне життя, як передумова цьому розвитку.

5. Постійна адаптація та подальший розвиток.

Важливою складовою супроводу українських прийомних сімей на території Швейцарської конфедерації є медична підтримка.

В межах цього напрямку у співпраці з референтною групою з питань здоров'я мігрантів педіатрії Швейцарії та PIGS розроблено рекомендації «Педіатричні біженці з України: керівництво для медичних працівників у Швейцарії».

Рекомендації включають в себе такі складові:

- Визначення потреби в перекладачі та інформування всіх волонтерів про конфіденційність (медичну таємницю) та переконатися, що пацієнт/сім'я може пацієнт/сім'я може говорити відкрито.

- Визначення нагальних потреб у сфері охорони здоров'я при гострих захворюваннях; термінове лікування, необхідне при хронічних захворюваннях.

- Створення особистої історії, яка включає: відомості про хронічні захворювання, попередні лікувальні та профілактично-лікувальні заходи та консультації, термін транзиту, дата прибуття в країну, поточна ситуація в Швейцарії (проживання, відчуття безпеки, зарахування до школи тощо), навчання в школі, догляд за дітьми, фінансове становище, сімейна ситуація, соціальні контакти, дозволя, ресурси).

- Оцінити потреб основних осіб, які здійснюють догляд (здоров'я/стабільність/емоційна готовність/підтримка у догляді за дитиною).

- Проведення ретельного скринінгу згідно з контрольним списком: оцінка психологічного стану та виявлення наявності стресового розладу та потреби к лікуванню. Звернути увагу на: порушення сну, нічні кошмари, зміни в поведінці, підвищену пильність, нещодавно розпочатий енурез, напади тривоги, депресії тощо, та переконатися, що дитина з прийомної сім'ї почуває себе в безпеці.

6. Оцінка потреб дітей/батьків/опікунів у психосоціальної допомозі підтримці/спеціалізованому

догляді. В разі виявлення необхідності засобах спеціалізованого догляду координація роботи з організацією Spitex.

7. Забезпечення охоплення імунізацією відповідно до віку: зображення та переклад запису про щеплення доступні на веб-сайті педіатричної служби Швейцарії. Як правило, слід враховувати лише задокументовані щеплення. Вакцинацію потрібно здійснювати відповідно до швейцарських рекомендацій.

Всі бустерні щеплення АКДП/АКДП повинні додатково включати поліомієліт (IPV), також і для підлітків. Вакцинацію проти вітряної віспи є також обов'язковою для дітей віком до 11 років.

Обов'язковому скринінгу підлягають такі хвороби, як туберкульоз, ВІЛ, Гепатит С, Гепатит В.

Швейцарський благодійний фонд Pro Juventute теж тісно співпрацює з українськими прийомними сім'ями та надає пряму та ефективну допомогу з широким спектром пропозицій. Понад 300 000 дітей та молоді та майже 140 000 батьків у Швейцарії користуються цим щороку. Понад 20 років Pro Juventute керує національною телефонною службою допомоги дітям у Швейцарії 147.ch, яка надає поради та допомогу для дітей та молоді. На сьогодні фахівці фонду проводять консультації українською чи російською мовами, по телефону або в чаті. Фахівці мають психологічну освіту, досвід роботи з дітьми, молоддю та сім'ями. Консультація конфіденційна.

Висновки. Ситуація воєнних дій на території української держави негативно відобразилась і на без того психологічно вразливій категорії громадян, що є членами прийомних сімей. Статистичні данні свідчать проте, що певна кількість прийомних сімей припинила своє існування. З метою збереження цілісності прийомних родин та забезпечення їх повноцінної життєдіяльності. Членами асоціації «Тіпіті» (Verein tipiti) за підтримки SOS Children's Villages Switzerland було організовано евакуацію українських прийомних сімей на територію Швейцарської конфедерації та створено умови для їх повноцінної життєдіяльності. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні процесів інтеграції українських прийомних сімей на території Швейцарської конфедерації, яке плануємо проводити використовуючи методи спостереження та інтерв'ювання батьків та дітей. Також вважаємо за доцільне розглянути правомірність прийняття до родин дітей, які залишились без піклування батьків в наслідок воєнних дій в Україні і евакуювались на територію Швейцарії самостійно.

Список використаної літератури

1. Інформація для осіб з України, що потребують захисту. Startseite. URL: <https://www.sem.admin.ch/sem/en/home/sem/aktuell/ukraine-hilfe.html#388678214> (дата звернення: 18.09.2022).
2. 40 Pflegekinder aus der Ukraine finden in Rehetobel ein neues Zuhause. SOS-Kinderdorf Schweiz. URL: <https://www.sos-kinderdorf.ch/2022/04/05/40-pflegekinder-aus-der-ukraine-finden-in-rehetobel-ein-neues-zuhause> (дата звернення: 12.09.2022).
3. 40 Pflegekinder finden in Rehetobel Schutz. Stgallen 24: News aus der Region St. Gallen. URL: <https://stgallen24.ch/articles/122904-40-pflegekinder-finden-in-rehetobel-schutz> (дата звернення: 18.09.2022).
4. Der Krieg in der Ukraine stellt den Asylbereich in der Schweiz vor neue Herausforderungen. SODK. URL: <https://www.sodk.ch/de/fokus/ukraine> (дата звернення: 18.09.2022).
5. Pflegefamilien. URL: <https://www.zh.ch/de/familie/ergaenzende-hilfen-zur-erziehung/pflegefamilien.html> (дата звернення: 18.09.2022).
6. Ukraine appeal. World Food Programme. Welternährungsprogramm der Vereinten Nationen. URL: https://de.wfp.org/support-us/stories/ukraine-appeal?utm_source (дата звернення: 18.09.2022).

References

1. Informatsiia dlia osib z Ukrainy, shcho potrebuiut zakhystu [Information for people from Ukraine in need of protection]. Startseite. <https://www.sem.admin.ch/sem/en/home/sem/aktuell/ukraine-hilfe.html#388678214>
2. 40 Pflegekinder aus der Ukraine finden in Rehetobel ein neues Zuhause. SOS-Kinderdorf Schweiz. <https://www.sos-kinderdorf.ch/2022/04/05/40-pflegekinder-aus-der-ukraine-finden-in-rehetobel-ein-neues-zuhause>
3. 40 Pflegekinder finden in Rehetobel Schutz. stgallen24: News aus der Region St. Gallen. <https://stgallen24.ch/articles/122904-40-pflegekinder-finden-in-rehetobel-schutz>

4. Der Krieg in der Ukraine stellt den Asylbereich in der Schweiz vor neue Herausforderungen. SODK. <https://www.sodk.ch/de/fokus/ukraine>
5. Pflegefamilien. <https://www.zh.ch/de/familie/ergaenzende-hilfen-zur-erziehung/pflegefamilien.html>
1. Ukraine appeal. World Food Programme. Welternährungsprogramm der Vereinten Nationen. https://de.wfp.org/support-us/stories/ukraine-appeal?utm_source

Стаття надійшла до редакції 28.09.2022 р.

Стаття прийнята до друку 02.10.2022 р.

Syniakova Vira

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor

G.S.Kostiuk Institute of Psychology

National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv Ukraine

STUDY OF THE FUNCTIONING OF UKRAINIAN FOSTER FAMILIES DISPLACED TO THE SWISS CONFEDERATION DURING THE WAR IN UKRAINE

Abstract. A terrible war is raging in Ukraine as a result of Russian aggression against the Ukrainian independent state. Millions of people are under threat. Families and children are displaced within and outside the country. The situation of displacement is extremely difficult even under favorable conditions, and during martial law its peculiarities are complicated by hostilities, which leads to excessive psychological trauma of displaced persons. Friendly European countries show solidarity and accept refugees. Switzerland, within its administrative decisions and at the request of the civilian population, also creates safe conditions for the stay of Ukrainian citizens on its territory during the hostilities on Ukrainian soil. A special category of Ukrainian citizens who have an urgent need for safe conditions are Ukrainian foster families, as they are extremely vulnerable in war conditions due to the likelihood of losing their families again. The purpose of the article is to study the peculiarities of the life of Ukrainian foster families displaced to the Swiss Confederation during the war in Ukraine. To achieve this goal, the following research methods were used: at the first stage, we carried out a theoretical analysis, in particular, an analysis of the regulatory and administrative provisions of the Swiss Confederation regarding persons in need of protection during hostilities and in their native country and semantic analysis of concepts to identify the standards of support for Ukrainian foster families. The article proves that the full-fledged life of Ukrainian foster families in the territory of the Swiss Confederation is based on international and territorial legislative norms and is ensured through the following components: favorable living conditions, an adequate level of material support, sufficient educational level, medical, social and psychological support.

Key words: foster family, general standards of social protection, social support, psychological support, medical support.